

BILBOKO UDAL FUNTSAREN ISAD

Identifikazio-arloa

Erreferentziazko kodea	ES 48020 AHFB/BFHA U48020
Titulua	Bilbo Udal Agiritegia
Data(k)	1300 - 1945
Deskribapen maila	Funtsa
Deskribapen-unitatearen bolumena eta euskarria	<ul style="list-style-type: none"> - Metro linealak: 1409 m/l - Kaxak: 8362 - Liburuak: 916 - Karpetak: 79 - Paper-sortak: 104 - Espediente-kopurua: 213.808 Papera.

Testuinguru arloa

ekoizlearen izena	Bilboko Udala
Instituzio historia	<p>Bilbo hiribilduak Bizkaiko Jaurerriko Batzar Nagusietako bigarren eserlekua hartu zuen hiribilduetan eta hirietan.</p> <p>Malmasin mendiaren tontorrean antzinako kokaleku baten aztarnak aurkitu dira, K.a. III. edo II. mendekoak. Era berean, Avril eta Archanda mendietan duela 6.000 urteko lurperatzeen hondakinak aurkitu dira. Bestalde, XI. edo XII. mendeko harresien aztarnak daude San Anton elizaren zoruaren azpian.</p> <p>XIV. mendean Gaztelako Koroan sortutako bultzada handi batetik sortu zen lehenengo hiribilduetako bat izan zen Bilbo, eta garai hartan sortu ziren Bizkaiko hiribilduen % 70. Diego López de Haro V.ak Bilboko hiribildua sortu zuen 1300eko ekainaren 15ean Valladoliden datatutako Herri-Gutun baten bidez. Gutun hori Gaztelako Fernando IV.a erregeak berretsi zuen Burgosen, 1301eko urtarrilaren 4an. Bizkaiko Jaunak Bilboko itsasadarraren eskuineko ertzean ezarri zuen hiribildu berria, Begoñako elizateko lurretan, eta Logroñoeko Forua eman zion.</p>

<p>Instituzio historia</p>	<p>1310ean, María Díaz de Harok, Diego Jaunaren iloba eta Bizkaiko andere berriak, herri-gutun berri bat eman zion. Horren bidez, bere merkataritza-pribilegioak are gehiago handitzen zituen, eta hiribildua Gaztelako merkataritza osoaren itsasorako nahitaezko igarobide bihurtu zuen. Zehazki, bigarren herri-gutun horrek ezartzen zuen garai hartan Jaurerriko merkataritza-bide garrantzitsuena zenak, hau da, Urduñatik Bermeorako bideak, Bilbotik pasa behar zuela (San Anton Zubia), Etxebarritik igaro beharrean, eta, aldi berean, itsasadar osoan Areetarainoko merkataritza eskusiboa eskaini behar zuela. Horrela, Bilboko botere komertziala indartu zen, Bermeoren kaltetan. 1372an, Gaztelako Joan I.ak are gehiago zabaldu zituen pribilegioak, merkantzien irteerak eta sarrerak hiritik eta hirirantz franko utzita, eta burdinaren garraioa bultzatuz.</p> <p>Horrela, Bilboko portuak garrantzia hartu zuen Europako merkataritza-ibilbideen barruan, bereziki Flandriako eta Britainia Handiko portuetarako ibilbideetan, eta, intentsitate txikiagoarekin, Frantzia, Portugal eta Italiarako ibilbideetan, eta Penintsulan, Sevilla eta Bartzelonarako ibilbideetan.</p> <p>1443an San Anton eliza sagaratu zen, hiriko eraikinik zaharrenetarikoa eta lehen alkazar funtzioak betetzen zituena. 1483ko irailaren 5ean, Gaztelako Isabel I.a erregina herrira joan zen foruen zina egitera. Bere senar Fernando II.a Aragoikoak 1476an zin egin zien Gernikan.</p> <p>1511ko ekainaren 21ean, Gaztelako Joana I.a erreginak ordenantzak onartu zituen «Bilboko kontsulatua, itsasoko eta lehorreko negozio-gizonen Kontratazio Etxea eta Epaitegia» eratzeke. Hiri horretako erakunderik eraginkorrena izan zen hainbat mendetan, eta itsasadarraren jurisdikzioa, hura hobetzeko eta mantentzeko lanak eta merkataritzari buruzko beste hainbat alderdi egiteaz arduratu zen. Kontsulatuari esker, Bilboko portua Espainiako portu nagusietako bat bihurtu zen.</p> <p>1602an Bizkaiko hiriburu izendatu zuten; ordura arte, Bermeok izan zuen titulua. 1631ra arte, ordea, Jaurerriaren eta hiribilduen artean ez zen sinatu auziak eragindako auziei amaiera emateko eta Bizkaiko hiriburua Bilbo izateko erabakia.</p>
-----------------------------------	---

Instituzio historia	<p>Bizkaiko Jaurerriaren, landa-munduaren eta Bilboko hiribilduaren arteko gatazkak etengabeak izan ziren historian zehar. Denboraren poderioz, elizateek Bilboko hiriburuaren aurrean zuten eragina galtzeak, haren nagusitasun ekonomikoak eta biztanleria-gutunek emandako muga estuetatik irten beharrak bi ondoriotara eraman zuen: Begoña, Abando eta Deustu udalerrriak kentzera eta Bilborekin bat egitera XIX. mendearen amaieraren eta XX. mendearen lehen laurdenaren artean.</p> <p>Bilbo Euskal Herriko gune ekonomikoa izan da Kontsulatuaren garaitik, batez ere Gaztelako produktuen merkataritzari esker bere portuaren bidez, baina XIX. mendera arte ez zuen garapen nabarmena izan burdina-meatzeen ustiapenean eta siderurgia-industrian oinarrituta. Jarduera hauek itsas trafikoa, portu-jarduera eta itsasontzien eraikuntza bultzatu zuten, 1857an Bilboko Bankua sortu zen eta 1901ean Bizkaikoa. Bilboko Burtsa 1890ean sortu zen.</p> <p>Meataritza izan zen herriko jarduera nagusia. Burdin minerala, kalitate handikoa eta 1526tik legez babestuta zegoena, Europa osora esportatzen zen. XX. mendean, Bizkaiko burdinaren % 90 Espainiako hiriburueta eta kontinenteko gainerako tokietara esportatzen zen. Industria siderurgikoa XIX. mendearen bigarren erdian hasi zen garatzen, eta hiribilduak eskaintzen zituen baliabide eta komunikazioen onuradun izan zen.</p> <p>Horren guztiaren ondorioz, biztanleriak gora egin zuen etengabe historian zehar, batez ere XIX. mendearen amaieran eta XX. mendearen bigarren erdialdean.</p>
Artxibo historia	<p>Bilboko Udal Agiritegia eta hiribildua urte berean sortu ziren, 1300ean. Une horretatik aurrera, Bizkaiko udalerrri batean gordetako dokumentaziorik ugariena izango zena hartzen hasi zen.</p> <p>Hiribilduaren bizitzarako garrantzitsuak diren dokumentuen kontserbazioarekiko kezka etengabea izan zen, eta mendeetan zehar hainbat dokumentutan agerian geratu zen. Esate baterako, 1728an Felipe V.aren Errege Hornikuntza lortu zuen, non bere artxibotik jatorrizko dokumentuak ateratzea debekatzen zen.</p>

<p>Artxibo historia</p>	<p>Hasiera-hasieratik pertsona bati eman zitzaion funtsak antolatzeko ardura. Gutxienez XVII. mendetik aurrera, Contadorrek artxibozain kargua ere hartu zuen. XIX. mendetik aurrera, udal-idazkariak bete zuen postu hori, edo, bestela, udal-idazkaritzako langileek, eta historialariek XX. mendean. Jarraian etorri diren artxibozainen artean, XVII. mendeko Lázaro de Hormaechea dago. XVIII. mendean zehar Manuel de Ulibarri, Estaliso de Viar, Marcos de Aranguren, Antonio de Viar eta José Ventura de Goitia izan ziren. XIX. mendean Silverio Eguia, Eusebio Larraondo, Valentín de Aldana, José María Gaviria eta José Núñez izan ziren. XX. mendean Teofilo Guiard eta Manuel Basas izan dira artxibozainak, eta, azkenik, epe luze batez plaza hutsik egon ondoren, Almudena Toribio Rey egungo artxibozainak eskuratu zuen.</p> <p>Mendeetan zehar, Artxiboaren hazkundera etengabea izan zen, eta dokumentuak aurkitzea ahalbidetuko zuten deskribapen-tresnen beharra sortu zen. Kontserbatutako zaharrena 1611koa da. Liburu handiak dira, dokumentu-tipologiaren arabera antolatuak, eta sarrerako katalogo zenbakiak paperak gordetzen ziren kaxoia identifikatzea ahalbidetzen zuen. 1758an erakunde berri bat sortu zen, aurkibide-liburu partikular batzuetan oinarritua, eta horietako bakoitzean artxiboa dokumentuz dokumentu deskribatzen da. Ondoren, 1754 eta 1758 artean, aurkibide liburu orokorrak idatzi ziren.</p> <p>Independentzia Gerran eta Lehen Karlistadan sortutako dokumentu-bolumena izugarria izan zen. Horri gero eta konplexuagoa den udal-administrazioa eta -burokratizazioa gehitu behar zaio. Gatazka armatu horien ondorengo krisi ekonomikoaren ondorioz, artxiboak lehenetsuna izateari utzi zion, eta mendearen azken hamarkada iritsi zenean, ia abandonatuta zegoen; udaletxe zaharrea egoteak ere eragin zuen hori.</p> <p>Egoerak hobera egin zuen esponentzialki XIX. mendearen amaieratik XX. mendearen hasierara arte. Lehenik eta behin, artxibozainek agiritegi-sistema modernizatu zutelako, dokumentazioa onartzeko sistema bat abian jarri ondoren. Sistema hori, aldi berean, inbentario gisa erabili ziren bidalketa-zerrendetan oinarritu zen, eta, antolatu gabe geratu zen XIX. mendeko dokumentazio guztia antolatu zen, sailkapen-taula moderno bat erabiliz. Bigarrenik, artxiboaren kokapen fisikoa hobetzeko eta handitzeko ekimen batzuen ondoren, udaletxe berriko azken solairura eraman zutelako.</p>
--------------------------------	---

<p>Artxibo historia</p>	<p>Modernizazio-prozesu horren guztiaren ondorioz, sekzioen antolaketa modu topografikoan egin zen. Agiritegiaren historian lehen aldiz, Udalak batzorde bat izendatzea erabaki zuen, aurrez ezarritako arau batzuei jarraituz dokumentazioa garbitzeko proposamena egiteko, bai eta horren akta egitea ere. Agiritegian lekua egin nahi zen, udal bulegoek sortzen zuten gero eta dokumentu-bolumen handia gorde ahal izateko. Horri Abando, Begoña, Deustu eta Erandioko elizateen dokumentazioa gehitu zitzaion, Bilbori erantsi baitzitzaizkion. 1941etik aurrera, Bidebarrieta kaleko El Sitio elkarteari konfiskatutako eraikina erosi ondoren, Udalak hiriko kultur zentro handi gisa erabiltzea erabaki zuen, eta bertan Udal Liburutegia eta Agiritegi Historikoa kokatu zituen. 1900 baino lehenagoko agiri guztiak eraikineko sotoetara eraman ziren. Horrek ondorio tamalgarriak ekarriko lituzke, dokumentazioa itsas mailaren azpian geratuko bailitzateke.</p> <p>Uholdeak izan dira Bilboko dokumentazioaren arazo handienetako bat. Lekukotza duen lehenbizikoa 1553an gertatu zen. Une hartan artxiboa herriko kontzejuaren etxean, itsasadarraren ondoan, gordetzen ziren bi kutxatilatzen zegoen, eta urak arrastaka eraman zuen.</p> <p>1983an, Bilbok eta Bizkaiko zati handi batek uholde izugarria jasan zuten, eta hondamendiak izan ziren hiribilduarentzat. Hildakoez, kanporatutakoez, hondoratutako negozioez eta abarrez gain, Agiritegi Historikoa desagertzeko zorian egon zen, ezinezkoa izan baitzen dokumentazioa ateratzea ura eraikinean sartu aurretik. Azkenean sotoetara sartu eta funtsak berreskuratzeko lanak antolatu ahal izan zirenean, Garellanoko kuartel zaharreko pabilioietara eraman ziren. Bertan lehortzen hasi ziren eta zaharberritzeko tailer bat egin zuten. Uholdeak 1900 baino lehenagoko funts historiko guztiei eragin zien, hau da, 135.000 unitate baino gehiagoko dokumentu-bolumenari.</p> <p>Hamabi urteren ondoren, Bilboko Udalak eta Bizkaiko Foru Aldundiak lankidetzaren hitzarmena sinatu zuten 1995ean funts horiek guztiak Bizkaiko Foru Agiritegi Historikoaren udal-sekzioan gordailutzeko, eta bertan jarraitu eta sistematizatu ziren antolamendu-, katalogazio- eta zaharberritze-lanak. Guztira, 1.600 metro linealeko dokumentazioa lekualdatu zen, kronologikoki 1935. urtera arte iristen zena.</p>
--------------------------------	---

Sarrera modua	BFAHn utzitako dokumentazioa 1995eko otsailaren eta martxoaren artean sartu zen, Bizkaiko Foru Aldundiak eta Bilbo Udalak urte horretako otsailaren 15ean sinatu zuten lankidetzeta-hitzarmena betetzeko. 2007ko otsailaren 12an, Bilboko Udal Agiritegiko dokumentazio historikoaren dohaintza onartu zuen BFAHk, Anticuaría Astarloa liburudendak egina.
---------------	---

Eduki eta egitura arloa

Irismena eta edukia	Bilbo Udalak eta hiribilduak 1300 eta 1945 bitartean sortutako dokumentazio historikoa.
Balorazioa, hautaketa eta ezabaketa	Kontserbazio iraunkorreko dokumentazioa.
Sarrera berriak	Beste hitzarmen bat sinatuz gero, sarrera berriak egon daitezke.
Erakundea	Dokumentazioa Udal Artxibozainen Lantaldearen sailkapen-koadroaren bidez antolatu da, serie batzuekin handituta. Koadroa BFAHn dauden udalerrri guztietarako erabiltzen da, eta, beraz, baliteke udalerrri horretan sortutako dokumentazioaren artean serie batzuk ez islatzea. Gobernuaren, Idazkaritzaren eta Udal Administrazioaren eta Ogasunaren jarduerak hartzen ditu, honela: <ul style="list-style-type: none"> – Gobernua: 27.240 dokumentu 1300 eta 1945 bitartekoak. – Idazkaritza: 151.825 dokumentu 1329 eta 1935 bitartekoak. – Ogasuna: 34.734 dokumentu 1464 eta 1940 bitartekoak.

Sartzeko eta erabiltzeko baldintzen arloa

Sartzeko baldintzak	Sarrera askea. Salbuespenetarako, ikus Bizkaiko Foru Agiritegi Historikoaren ISAD.
Erreproduktzio baldintzak	Erreproduktzio askea. Salbuespenetarako, ikus Bizkaiko Foru Agiritegi Historikoaren ISAD.
Dokumentuen hizkuntza/idazkera	Gaztelania.
Ezaugarri fisikoak eta baldintza teknikoak	1900. urtea baino lehenagoko dokumentazio guztiak 1983ko uholdea jasan zuen. Ia guztia zaharberritu den arren, hutsuneak daude dokumentazioan eta testu deslari asko daude.
Deskribapen tresnak	Dokumentazio guztia katalogatuta dago, eta Bizkaiko Foru Agiritegi Historikoko Udal Atalak erabiltzen dituen deskribapen-tresnen bidez eskura daitezke:

Deskribapen tresnak	<ul style="list-style-type: none"> a. Sailkapen-koadroa. b. ARWE datu-basea, artxiboari buruzko katalogazioa kudeatzeko. Hainbat sarbide-puntu eta onomastika, toponimia eta gaikako indize ditu. c. ARIT datu-basea, kanpo-kontsultarako, aurrekoaren informazio eta sarbide berarekin.
---------------------	---

Lotutako dokumentazio arloa

Jatorrizko dokumenturik ote dagoen eta horien kokalekua	Dokumentazio guztia originala da.
Kopiarik ote dagoen eta horien kokalekua	<p>Bizkaiko Foru Agiritegi Historikoa gordetzen duen dokumentazioaren zati bat digitalizatzen eta Interneten erabiltzaileen eskura jartzen ari da. Sarbidea ARITen datu-basearen bidez ere egiten da.</p> <p>Akta-liburuak, 1830 baino lehenagoko dokumentazioa, 1900 baino lehenagoko dokumentazioaren zati bat (planoak eta 1890 eta 1895eko biztanleen erroldak barne) digitalizatu dira.</p>
Lotutako deskribapen unitatea	<p>Bilboko Udalarekin zerikusia duten dokumentu-iturriak daude BFAHren atal guztietan, batez ere administrazio sailean eta sail judizialean.</p> <p>Udalak 1941etik gaur egun arte sortutako dokumentazioa udaletxean gordetzen da.</p>
Argitalpenei buruzko oharra	<p>Palacios Martínez, Roberto (2014). Bilbo Hiribilduaren azterlan historiko-artistikoa. Bizkaiko herrien monografiak. Bizkaiko Foru Aldundia. Bilbo.</p> <p>Pozuelo Rodríguez, Felipe (2007). "Bilboko udal agiritegia: historia, krisia eta susperraldia." Eusko Ikaskuntzaren aldizkarian. 52,1 (265. or. - 285. or.)</p>

Oharren arloa

Oharrak	Bizkaiko Foru Agiritegi Historikoko Udal Atalak artxibo historikoaren funtzioa betetzen du funtsak gordailutu dituzten udalerrientzat.
---------	--

Kontrol arloa

Artxibozainaren oharra	Actuaciones Culturales Estrategicas 4 SL enpresak Bizkaiko Agiritegi Historikoko udal-atalerako egindako deskribapena, bertako teknikariak gainbegiratuta.
Arauak edo erregelak	General International Standard Archival Description, Second Edition, ISAD (G) (Agirien Deskribapenerako Nazioarteko Arau Orokorra).

Arauk edo erregelak	Deskribapen Agirien Batzordeak hartutakoa Agirien Nazioarteko Kontseiluan, Stockholmen (Suedia), 1999ko irailaren 19-22an. Madril. 2000.
Deskribapenaren data	20/01/2020